

32. Франко І. Наш погляд на польське питання / І. Франко // Зібрання творів у 50 т. / І. Франко. – К. : Наук. думка, 1986. – Т. 45. – С. 204–220.
33. Франко І. Наше літературне життя в 1892 році / І. Франко // Зібрання творів у 50 т. / І. Франко. – К. : Наук. думка, 1981. – Т. 29. – С. 7–22.
34. Франко І. Наші коляди / І. Франко // Зібрання творів у 50 т. / І. Франко. – К. : Наук. думка, 1980. – Т. 28. – С. 7–41.
35. Франко І. о. Антін Петрушевич. Ювілейна сільветка / І. Франко // Літературно-науковий вістник. – Львів, 1901. – Т. XIII. – Кн. 3. – С. 171–192.
36. Франко І. о. Антін Петрушевич. Ювілейна сільветка / І. Франко // Мельник Я. “Без батька, без матері”. Антін Петрушевич: сільветка Івана Франка // Українське літературознавство. – 2010. – Вип. 72. – С. 245–260.

В статтє раскрыты особенности взаимоотношений И. Франко с ведущим деятелем Ставропигийского института Антоном Петрушевичем. На основе известных и малоизвестных источников, а также творческого наследия И. Франко, прослеживается развитие сотрудничества между ними, отражены взгляды И. Франко на деятельность А. Петрушевича.

Ключевые слова: Иван Франко, Антон Петрушевич, взаимоотношения, сотрудничество.

In the article the features of the relationship with Ivan Franko with a leading figure in Stavropigiyskogo Institute – Anton Petrushevych. On the basis of known and unknown sources, as well as the creative heritage of Ivan Franko, traced the development of cooperation between them, reflected the views of Ivan Franko A. Petrushevicha activity.

Key words: Ivan Franko, Anton Petrushevych, relations and cooperation.

УДК 94 (477.83/.86) : 329.78 : 796.41 “1902/1914”

ББК 63.3 (4 Укр) 52

Андрій Королько

СОКІЛЬСЬКИЙ РУХ НА ПОКУТТІ НА ПОЧАТКУ ХХ ст.: ОРГАНІЗАЦІЙНІ ОСЕРЕДКИ ТА ЇХ ПРАКТИЧНА ДІЯЛЬНІСТЬ

У статті проаналізовано передумови зародження сокілства в регіоні; охарактеризовано загальну структуру діяльності головного осередку “Сокола-Батька”, звернуто увагу на його атрибутику; простежено процес створення сокільських товариств на Покутті, їх практичну діяльність; проаналізовано непрості стосунки “Сокола” у регіоні з іншою пожежно-гімнастичною організацією “Січ”.

Ключові слова: Покуття, “Сокіл”, “Сокіл-Батько”, сокільський рух, “Січ”, пожежно-гімнастичні товариства.

Наприкінці 1877 р. на західноукраїнських землях за ініціативою українських громадських діячів Володимира Лаврівського та Василя Нагірного почалася пропаганда заснування пожежних товариств на зразок всеслов'янського товариства “Сокіл”. У липні 1892 р. у Львові відбулися підготовчі збори з питання заснування товариства “Сокіл”. Перший його статут був затверджений Міністерством внутрішніх справ 26 липня 1893 р. і Галицьким Намісництвом 3 серпня 1893 р. З початку своєї діяльності товариство називалося “Пожежне товариство “Сокіл”, з 1908 р. – “Гімнастично-пожежне товариство “Сокіл”, з 1 червня 1935 р. – “Українське спортивне товариство “Сокіл-Батько”.

Перші організаційні збори товариства відбулися у Львові 11 лютого 1894 р. Вони поклали початок діяльності товариства. Згідно зі статутом, завданням товариства було “виховання його членів фізичної культури та енергії духу”. Ця мета досягалася шляхом фізичних вправ, різних спортивних змагань, пожежних вправ. На початку ХХ ст. з'являються товариства “Сокіл” на всій території Східної Галичини, охопивши, зокрема, і Покуття.

Метою статті є комплексне дослідження змісту й основних форм діяльності товариства “Сокіл” на Покутті. Досягнення мети передбачає вирішення таких завдань: показати передумови зародження сокілства в регіоні; охарактеризувати загальну структуру діяльності головного осередку “Сокола-Батька”, звернути увагу на його атрибути-

ку; простежити процес створення сокільських товариств на Покутті, їх практичну діяльність; проаналізувати непрості стосунки “Сокола” у регіоні з іншою пожежно-гімнастичною організацією “Січ”.

У радянський час дослідження сокільського руху майже не торкались, оскільки ці товариства вважались буржуазно-націоналістичними. До того ж працям цього періоду притаманна політична заідеологізованість, спрощений та викривлений підхід до форм та методів діяльності тогочасних українських громадсько-культурних та політичних організацій і партій.

У часи незалежної Української держави з’явилося чимало публікацій з вивчення цієї проблеми. Розглядаючи український пожежно-гімнастичний і спортивний рух початку XX ст., торкаються діяльності товариства “Сокіл” І. Андрухів [38], О. Вацеба [39; 40], М. Герцик [41], Б. Коверко [43], М. Трофим’як [48]. Характеризуючи січовий рух у Східній Галичині й Північній Буковині на початку XX ст., дослідник М. Гуйванюк установлював стосунки товариства “Січ” із пожежно-гімнастичною організацією “Сокіл” [42]. Найбільше уваги приділив висвітленню проблеми А. Сова, який досліджував символіку цього товариства, розкрив його структуру, протипожежну та гімнастичну діяльність, соціально-економічну, політичну й культурно-освітню роботу на Дрогобиччині [44; 45].

Важливим джерелом для вивчення проблеми є неопубліковані матеріали, які зберігаються в Центральному державному історичному архіві України у Львові. Нами опрацьовано статут товариства, а також звіти про діяльність, списки кількісного складу, протоколи засідань, розпорядження, ухвали, листування осередків “Сокола” на Покутті. Інший корпус первинних джерел статті становить преса досліджуваного періоду: “Народне Слово” (1907–1911), “Сокільські Вісти” (1909), “Вісти з Запорожжя. Часопись руханкових і пожарних товариств” (1910–1914), а також “Сокільські Вісти. Орган українського сокільства” (1928–1939), де міститься інформація про час створення товариств, керівний осередок, практичні кроки діяльності “Соколів” на Покутті.

Українське пожежно-гімнастичне товариство “Сокіл” наслідувало польський і чеський сокільські рухи [37, с.2] і ставило перед собою головне завдання – просвіта членів “... через спільні вправи, спільні прогулянки і відчити” [47, с.9]. Основний акцент ставився на фізичне виховання. Члени товариства займалися різними видами спорту й пропагували їх: фехтування, стрільба, баскетбол (кошиківка), лижний спорт (лещетарство), хокей (гаківка), футбол (копаний м’яч), волейбол (відбиванка), теніс (ситківка), туризм (туристика) тощо. Крім цього, товариство влаштовувало аматорські театральні вистави, прогулянки, танці, співи та інші культурні заходи [1, арк.7]. Невідомий дописувач часопису “Сокільські Вісти” у статті “Що таке сокільство” так охарактеризував значення фізичного виховання української молоді й старшого покоління: “Нашим сокільським кличем є: Виховання тіла – це шлях до виховання духа. Кожний чоловік бажає, щоби не був хорий і щоби смерть була як найдалше від него віддалека. Щоби це досягнути вживає він ріжних засобів, одні пють добру горілку, другі вино, пиво, треті їдять багато мяса, інші знова вживають всього разом. Розумний чоловік змагає до цього, щоби був тривало здоровий, і тому вправляє своє тіло. Вправляє тому, щоби скрипився, набрав сили, якаби зробила його відпирним на ріжні недуги. Отже: вправи, щоби був сильний, бо хто є сильний, той є звичайно здоровий, того нічо не болить, той скоро не вмере” [35, с.12].

Вищим органом товариства були загальні збори членів і старшина, які вирішували питання діяльності товариства. Вони скликалися раз на рік на початку року й обирали старшину. Старшина складалася з голови, двох заступників та дев’яти членів і збиралися на наради щомісяця. Головна управа знаходилася у Львові й отримала назву “Сокіл-Батько”. При товаристві в різні роки існували секції: організаційна, технічна, пожежна, спортивна та культурно-освітня. У містах і селах Галичини й Буковини “Сокіл-Батько” засновував філії, які проводили свою діяльність згідно зі статутом. Майно товариства склада-

лося із членських внесків, пожертвувань, допомоги від різних установ та організацій, а також із прибутків від спортивного навчання, культурних заходів тощо. За характером своєї діяльності товариство було патріотичною спортивною організацією, яка перебувала під впливом національно-демократичних сил [1, арк.1–10]. З приходом радянської влади у вересні 1939 р. на західноукраїнські землі товариство припинило свою діяльність.

Товариство “Сокіл” мало власну національну символіку. Одним із головних й обов’язкових предметів сокільської атрибутики був прапор. Нам невідомо, що було зображено на прапорах товариства “Сокіл” на Покутті. Однак, виходячи з традицій, які на той час існували, на сокільських прапорах найчастіше зображали Лева, святого Михаїла, представників козаччини – Богдана Хмельницького, Івана Мазепу. Рідше письменників і поетів, трапляються також зображення князів Володимира й Ольги [45, с.361]. На прапорі товариства “Сокіл-Батько” у Львові, який посвятили 1911 р., з одного боку зображено коронованого Лева, що спирається лапами на скелю, з іншого, – святого Михаїла з опущеним мечем у правій руці та піхвами в лівій [28; 46]. Маємо інформацію про зображення прапора пожежно-гімнастичного товариства “Сокіл” м. Тисмениця на початку ХХ ст.: з одного боку зображено Лева, що спирається лапами на скелю, з іншого, – образ святої Покрови Пресвятої Богородиці, навколо якої моляться козаки [9, арк.19, 19 зв.]. Наприкінці 1920-х рр. “Сокільські Вісти” подали детальний опис і посвячення хоругви товариства. Згідно з “Правильником прапора”, його інвентарними частинами були вовняна або шовкова плахта із зображенням двох образів, держак, наконечник, написи на двох стрічках синього й жовтого кольору. Як правило, на правому боці було зображення золотого лева на синім полі, на лівому боці – на вибір товариства. На синій стрічці мав бути поміщений напис жовтими буквами “Бодрімося”, “Все вперед всі враз” або інші кличі, на жовтій – напис синіми буквами “Сокіл в...” (замість крапок – назва місцевості) [27, с.17; 26, с.2–3]. Подібними до сокільських були прапори товариства “Січ” на Покутті. Полотнище мало малиновий колір із зображенням видатних українських діячів, наприклад, Б.Хмельницького, П.Дорошенка, Т.Шевченка, М.Драгоманова або руський герб – “лев, що спирається на скалу”. Під зображенням “Січ в...” (замість крапок – назва місцевості) [42, с.78].

Значне зацікавлення в діяльності товариств “Сокіл” викликає сфрагістичний матеріал. У фондах ЦДАЛ України зберігаються різні за формою, легендами та зображеннями відтиски печаток товариств “Сокіл” на Покутті. На початку ХХ ст. печатка товариства “Сокіл” м. Коломия була овальною з написом “філія львівського Товариства гімнастичного “СОКІЛ” в КОЛОМИЇ”, з 1912 р. овальної форми – “філія львівського Товариства “СОКІЛ” в Коломиї”, а з 1936 р. округлої форми із зображенням сокола – “руханково-спортове Т-во “СОКІЛ” в КОЛОМИЇ”; з 1906 р. печатка тисменицького “Сокола” овальної форми із зображенням лева, який спирається лапами на скелю, і з написом “Пожарна філія львівського Тов. гімнастичного “СОКІЛ” в ТИСЬМЕНИЦІ”, з 1930 р. округлої форми – “Пожарно-руханкове т-во “СОКІЛ” в ТИСЬМЕНИЦІ” [6; 9].

Гімном товариства став “Марш Соколів” на слова й музику композитора Ярослава Ярославенка, який уперше залунав у Львові в 1901 р. [36]. Члени товариства мали спеціальну форму та привітання “Гаразд!”.

На початку 1930-х рр. руханковий однострій складався із сорочки (майки), штанів і черевиків. Спортивна облягаюча майка білого кольору виготовлялася з трикотажу. По горловині та вирізах для рук майка обшивалася темно-синьою смужкою шириною 0,5 см. Від верхнього краю майки по центрі пришивалася кругла малинова нашивка товариства “Сокіл-Батько”. До однострою також входили звичайного крою штани із синього трикотажу. Штани підперізувалися поясом, ширина якого становила 3 см. Взуття виготовляли із чорної шкіри або сукна. До них обов’язково потрібно було мати чорні шкарпетки [29; 34].

Якщо до 1902 р. існував лише один головний осередок у Львові, то з 1902 р. почали масово виникати товариства по всій території Східної Галичини. Зокрема, у 1902 р.

їх виникло 5, 1903 р. – 64, 1904 р. – 100, 1905 р. – 73, 1906 р. – 76, 1907 р. – 54 і т. д. [32, с.11].

Не оминув цей процес і Покуття. Зі звіту пожежно-гімнастичного товариства “Сокіл” у Львові за 1908 р. дізнаємося, що найкраще розвивалась організаційна сітка товариств у Товмацькому повіті, де існувало 17 гнізд у селах Вільшаниця (засн. 1904), Грушка (1904), Долина (1905), Закрівці (1904), Марківці (1904), Миловання (1904), Озеряни (1904), Окняни (Вікняни) (1906), Олеша (1906), Підпечари (1904), Пшеничники (1908), Рошнів (1908), Стриганці (1903), Торговиця (нині – с. Торговиця Коломийського району), Хом’яківка (нині – с. Хом’яківка Тисменицького району) (1907), а також у м. Тисмениця (1903). Щоправда, вчасно звітність про організаційну й спортивно-пожежну роботу подали до Львова гнізда сіл Закрівці й Хом’яківка та міста Тисмениця [17]. У 1910 р. сформований осередок “Сокола” у містечку Отинія Товмацького повіту [23]. Значно гіршою була ситуація в Коломийському й Городенківському повітах, де, станом на 1908 р., існувало три (Коломия (1902), Залуччя над Прутом (нині – с. Залуччя Коломийського району) (1906) і Кулачківці (1906)) і два (Городенка (1906) і Незвисько (1906)) осередки “Сокола” [15; 16]. Найбільше осередків “Сокола” було в Стрийському (40), Львівському (37), Рогатинському (25), Гусятинському (22) повітах [45, с.357–358]. У Снятинському, Косівському, Печеніжинському, Турківському й Добромільському товариства “Сокіл” були взагалі відсутні.

Станом на 1911 р., кількість пожежно-гімнастичних філій товариства “Сокіл-Батько” на Покутті значно зросла тільки в Товмацькому повіті – 21 осередок, натомість у Городенківському – 4, Коломийському – 2, Снятинському – 1. Не краща ситуація щодо кількості осередків була в сусідніх повітах: у Надвірнянському й Печеніжинському було по одному товариству, а в Косівському так і не було засновано жодного гнізда; у Станиславівському повіті зафіксовано 14 осередків “Сокола”. Розгалуженою була мережа товариств у Львівському (47), Стрийському (34), Рогатинському (34) і Рудківському (30) повітах Східної Галичини [30, с.3–4].

Низька кількість пожежно-гімнастичних товариств на Покутті пов’язана з активізацією на цій території діяльності іншого українського пожежно-гімнастичного товариства “Січ” під керівництвом Кирила Трильовського. Станом на 1912 р., пожежно-гімнастичних товариств “Січ” у Коломийському повіті зафіксовано 51, Городенківському – 33, Снятинському – 53, Товмацькому – 38 [42, с.219–220].

З метою якіснішої роботи “Сокіл-Батько” у листопаді 1909 р. поділив осередки перебування товариств на 12 областей і 54 округи [30, с.4]. Територія Покуття увійшла до складу двох сокільських областей – “Станиславів” (Тисменицький та Отинійський округи) і “Коломия” (Коломийський і Городенківський округи) [24]. У 1914 р. “Вісти з Запорожа” повідомили, що окружна філія “Сокіл” в Отинії занепала [25, с.6].

Практична діяльність коломийського осередку пожежно-гімнастичного товариства на початку XX ст. почалася з того, що керівне ядро місцевого товариства не погоджувалося з визначенням назви товариства “Сокіл”. У листі до “Сокола-Батька” у Львові від 26 лютого 1902 р. представники коломийського сокільства, підкреслюючи вагу фізичного виховання й задумуючи заснувати в себе філію, “виразно зазначає однак, що назву “Сокіл” приймає наразі з корисности, а уважає за відповіднішу назву “Січ”, і до тої назви в найближшій будучности всякими силами буде сприяти”. Мотивували це рішення тим, що назва пожежно-гімнастичного товариства “Сокіл” не є поширеною в Коломийському й Снятинському повітах. Автор листа критикував головний осередок “Сокола” у Львові за невідповідність добору кольорів сокільського одягу (однострою), оскільки він повинен бути подібний до козацького одягу, який є в січовиків. Українська громада міста не проти заснувати осередок “Сокола”, але слід урахувати ці побажання. До того ж коломияни вимагали отримання зі Львова відповідних інструкцій і статуту для полегшення в справі заснування товариства, також хотіли дізнатися про оплату

членських внесків, питання вступу в товариство жінок, запрошення кваліфікованого вчителя в організації ведення гімнастичних вправ [6, арк.1–5]. Усе ж 12 липня 1902 р. українська громада м. Коломия вирішила заснувати філію товариства “Сокіл”. Керівне ядро членів-засновників товариства складалося з трьох чоловік: М.Іванця, Чубатого й д-ра Кульчицького [6, арк.10, 10 зв.]. Перші загальні збори товариства відбулися 25 листопада 1902 р. у залі місцевого “Народного Дому” [6, арк.20 зв.].

На початку діяльності коломийського “Сокола” слід виокремити спільно організовані з “Крайовим Союзом пожежної сторожі у Львові” пожежно-гімнастичні курси 1–3 квітня 1903 р. [6, арк.28, 28 зв.]. Головне їх завдання – навчити місцевих жителів приборкувати пожежі, які часто трапляються в обійстях селян Покуття. Після завершення курсів 38 учнів отримали свідоцтво інструктора пожежництва [6, арк.40; 21, с.4, 6]. У червні того ж року осередком коломийського “Сокола” організований похід до Яремчі [6, арк.34]. Наприкінці лютого 1904 р. коломийський “Сокіл” уперше започаткував вечорниці з використанням гімнастичних вправ. Були закуплені гімнастичні прилади: поруччя, кінь, тягарці, ліски, матрац. Особливо активізувалася в організації пожежно-гімнастичних вправ молодь: “... найбільше підпирають учителі, всі молоді і гарні, дуже охочі до праці над розвоєм Товариства” [6, арк.43, 43 зв.]. Вправи регулярно виконували 20 учасників у приміщенні “Народного Дому” і товариства “Родина” [6, арк.48 зв.].

Проблемою в організації роботи коломийського осередку стала закупівля сокільського однострою. Задля вирішення цього питання в грудні 1903 р. спрямовано до Львова на загальні збори “Сокола” члена товариства Анатоля Лепкого [6, арк.23 зв.]. Коломияни також хотіли купити ноти до гімну “Марш Соколів” Я.Ярославенка [6, арк.52], підручники з пожежно-гімнастичної справи (“Муштра сокільська”, “Ч. III. Гри і забави рухові (копаний м’яч)”) [6, арк.44, 45, 54] і виготовлення стрічок [6, арк.47, 47 зв., 52 зв.]. Останні в 1904 р. мали виготовити в Коломиї за взірцем, підготовленим осередком товариства “Сокіл” м. Станиславів за ціною не більше 50 сот. [6, арк.50, 52 зв.]. У 1910 р. “Сокіл-Батько” закупив для коломийської філії 100 стрічок синього й синьо-жовтого кольору за ціною 70 сот. кожна [6, арк.65, 67 зв., 72, 72 зв.].

За період 1902–1914 рр. пожежно-гімнастичне товариство “Сокіл” у Коломиї подало до Головного відділу товариства у Львові три звіти про свою діяльність за 1908, 1909 і 1911 рр. Згідно зі звітом 1908 р., серед членів товариства було 63 чоловіки й 5 жінок, з яких 19 урядовців, один священник, один купець, 39 учителів й учнів гімназії, один адвокат, два лікарі. Гніздо розподілено на вісім відділів, у яких учасники товариства займалися спортивними й пожежно-руханковими вправами щотижня по 10 годин у приміщенні місцевого “Народного Дому” [14; 6, арк.57, 57 зв., 58]. Наступного року дійсних членів товариства було значно менше – 51 чоловік і 2 жінки, серед яких 13 урядовців, 2 священники, один купець, 27 учителів й учнів гімназії, 8 представників інших професій [6, арк.59, 59 зв., 60]. Станом на 1911 рр., кількість членів товариства становила 70 чоловік, з яких 9 жінок; проведено два концерти; у бібліотеці знаходилося 4 підручники зі спортивно-гімнастичних вправ, передплачувався часопис “Вісти з Запорожя”. Коломийський осередок брав участь у сокільському здвигу 1911 р. При товаристві засновано музичний гурток “Орхестра Сокола” [6, арк.82, 82 зв., 83, 83 зв.]. Протягом 1907–1912 рр. товариство очолював лікар Олександр Козакевич, з листопада 1912 р. головою став Роман Шипайло, а його заступником Михайло Книш [6, арк.85].

Перші загальні збори другого товариства “Сокіл” у Коломийському повіті відбулись у с. Залуччя над Прутом 12 липня 1906 р. [6, арк.55].

У 1902 р. спробувала заснувати пожежно-гімнастичне товариство “Сокіл” національно-патріотична інтелігенція м. Городенка на чолі з І.Паничевським. Однак без допомоги громадсько-політичного діяча, колишнього депутата Галицького крайового сейму Т.Окуневського городенківцям цю справу було важко втілити в життя: “[...] Знаючи, що Високоповажний Пан меценас як ревний патріот і народний діятель не відкаже

нашій просьбі, удаємо ся до него і просимо, що би в ділі заснованя філії Львів. Сок. в Городенці своїми впливами о урядами попер п. Івана Паничевского” [3, арк.6, 6 зв.]. Також ініціатори створення місцевого товариства були зацікавлені в отриманні соکیلських одностроїв: “Наколиб був мундір, то всі моглиб злучитись, инакше буде тяжко” [3, арк.11, 11 зв.]. До того ж наприкінці осені 1902 р. радикальні діячі планували заснувати в Городенці пожежно-гімнастичне товариство “Січ”.

Перші загальні збори гімнастичного товариства “Сокіл” у Городенці були скликані лише через чотири роки – 16 вересня 1906 р. Головою товариства обрано І.Ціпановського, а його заступником І.Лавришка. До складу городенківського “Сокола” увійшли 43 дійсних члени (з них 2 жінки) і 5 “спомагаючих”, серед яких 5 урядовців, один купець, 28 ремісників, 4 міщани. Члени товариства займалися гімнастичними вправами два рази на тиждень у будинку місцевого “Народного Дому” [3, арк.29, 29 зв., 30].

На установчому засіданні прийнято рішення про запрошення інструктора зі Львова, який би навчив гімнастичних вправ місцевих членів товариства; ставилося питання про придбання книг з інструкціями стосовно ведення вправ і замовлення печатки з написом “Сокіл в Городенці” із зображенням сокола [3, арк.26, 26 зв., 27]. У своїй відповіді “Сокіл-Батько” відмовився надсилати інструктора з гімнастичних вправ, однак запевнив, що ближчим часом прибуде до Городенки засновник товариства Іван Боберський. Також напучували городенківський “Сокіл” до подальшої плідної праці: “В нинішнє сьвято встаємо Вас соکیلским окликом Гаразд! Ви [...] в Городенці, лучіть ся тепер в одну родину і ставайте під соکیلський прапор! Тут жеде Вас тяжка праця; але і солодка. [...] Сьміло Другове до праці вперед! Нехай жеє солідарність і вірність між Вами! Мир і згода! Основайте в ряди один при другім, най вороги бачуть нашу солідарність і силу [...]” [3, арк.28, 28 зв.].

У 1910 р. на загальних зборах городенківського “Сокола” обрано нову старшину: головою товариства став місцевий суддя Ф.Булик, а заступником А.Станецький. Прийнято рішення про заснування соکیلського оркестру, хору та драматичного гуртка. Члени товариства згодилися, що м. Городенка має стати центром окружної організації соکیلського руху [20]. Результати роботи були успішними. До кінця року активно діяли чотири секції товариства: драматична, яка закупила театральний одяг на 300 корон і поставила низку аматорських вистав (“Перехитрили”, “Суєта”, “Два домики а одна фіртка”, “Пожар”, “Ілько Пащак”, “Ой не ходи Грицю” і “Сватання на Гончарівці”); “організаційно-научна”, що підготувала виступи своїх членів з трьома рефератами “Українське сокілство і його завдання”, “Життя і діяльність І.Франка”, “Про завдання Січей”, посприяла в закладенні філіалу товариства “Січ” с. Стрільче Городенківського повіту, зорганізувала три загальносоکیلські сходини й один “гумористичний вечерок”; “співацька”, яка брала участь у першому українському фестині (урочистому дійстві. – А.К.) і в аматорській виставі “Ой не ходи Грицю”; “забавова”, яка підготувала “2 великі соکیلські балі, та величавий фестин”. Окрім цього, городенківський “Сокіл” будує нове приміщення товариства, організовує читальню й бібліотеку, збирає кошти на закупівлю нових прапорів й однострою [18].

Того ж року в Городенківському повіті заснований третій за рахунком (після м. Городенка і с. Незвисько) осередок “Сокола” у с. Тишківці. Установчі збори були велелюдними, присутніх нараховувалося понад 800 чоловік, переважно селяни, не тільки з Тишківців, але й із сусідніх сіл Чернятин, Вікно, Чортовець, Рашків. Керівником “Сокола” обрано місцевого священика З.Шухевича, а його заступником М.Гафтуняка. До товариства увійшло майже 100 чоловік [22].

Тринадцятого листопада 1910 р. у Городенці відбулась окружна січово-соکیلська нарада, у якій взяли участь 33 представники товариства “Сокіл” (29 з м. Городенка й 4 із с. Тишківці) і 21 січовик із сіл Торговиця, Чернятин, Серафінці й Глушків. Голова городенківського “Сокола” М.Білик виступив з рефератом із пропозицією об’єднання

двох товариств, після чого розгорнулася жвава дискусія. Представники сокільства погоджувалися з таким міркуванням, натомість січовики заявили, що без вказівки центрального комітету товариства не можуть прийняти такого рішення. Проте всі зголосилися закласти повітову “Січ”, яка мала зорганізувати навесні 1911 р. урочистий здвиг “Соколів” і “Січей” Городенківщини. Відзначимо також, що в цей час городенківський “Сокіл” нараховував 58 хлопців і 12 дівчат, діяли драматична, організаційно-наукова, співацька й гімнастична секції [3, арк.35, 35 зв.].

Напередодні Першої світової війни в 1913 р. дізнаємося про певний занепад городенківського “Сокола”, що було пов’язано з нестачею інвентарю, зокрема, членам товариства не вистачало сокільського однострою, до того ж звіт про діяльність гнізда не був переданий до Львова. Провідник товариства К.Ясельський резюмував: “Про причини занепаду Товариства тутешного не буду розписуватись, бо думаю, що оно в короткім часі оживить ся, до чого всіма силами старає ся причинити новообрана старшина” [3, арк.38, 38 зв.].

Діяльність пожежно-гімнастичного товариства “Сокіл” м. Тисмениця бере свій початок з 1903 р. Зокрема, 10 листопада громадсько-культурний діяч міста Євстахій Волошенко звертався до “Сокола-Батька” у Львові з таким проханням: “Прошу повідомити мене, чи дістану я резолюцію з ц.к. Намісництва в справі заложення “Сокола” в Тисмениці, дотепер нічого не одержавем” [9, арк.4 зв.]. Проте лише через два роки 5 листопада товариство було засноване. Його головою став Стефан Гриньовський, а секретарем Григорій Климович; керівний осередок становив 12 чоловік. Передусім, сокільське гніздо ставило собі за завдання вести спортивно-руханкову роботу, тому й просило “Сокола-Батька” надіслати підручники “до муштр, вправ тілесних, пожарничих і фестункових, бо думкою нашою єсть якнайскорше вправи зачати...” [9, арк.5, 7, 7 зв.].

Серед практичних кроків діяльності тисменицької філії “Сокола” слід виокремити участь її трьох членів – Григорія Климовича, Федя Камінського й Івана Роздольського в пожарничих курсах, які відбулися наприкінці серпня 1906 р. у повітовому центрі Товмачі. Товариство спільно з місцевою філією “Просвіти” зорганізувало два господарські й пожарничі курси в 1911 р. [9, арк.9, 35]. Місцевий осередок здійснив купівлю й посвячення прапора, нагородних відзнак-значків товариства в 1908, 1909 і 1911 рр. [9, арк.19 зв., 27, 29]; неодноразово просив головний відділ товариства у Львові посприяти купівлі сокільського однострою й пожежно-гімнастичного інвентарю для ведення вправ. Проте на перше місце ставив придбання пожежного устаткування – сикавки, яка б мала стати головним предметом у гасінні пожеж. Слід зауважити, що не кожному осередку товариства Східної Галичини таке обладнання на той час під силу було придбати, оскільки вважалося надзвичайно дорогим. Так, пожежне устаткування з фабрики м. Сянок коштувало 972 австрійські корони, а чеського виробництва – 1 126 корон [9, арк.15, 16].

Товариство “Сокіл” м. Тисмениця долучилося до організації художньої самодіяльності. З листа громадсько-культурного діяча П.Роздольського від 21 травня 1909 р. до Львова дізнаємося, що місцеві жителі отримали звістку про культурно-мистецьку роботу осередку “Сокіл” м. Бережани, який відіграв дві вистави – “Заручини по смерті” і “Зразковий муж”. Тисменицькі “Соколи” просили прислати тексти цих театральних творів, а також комедію Г.Квітки-Основ’яненка “Сватання на Гончарівці” [9, арк.21 зв.].

На початку ХХ ст. у с. Ворона Станиславівського повіту (тепер – село в Коломийському районі) фактично було два пожежно-гімнастичні осередки. Ситуація стосовно організації товариства “Сокіл” була непростою, оскільки на перешкоді стала діяльність москвофілів. Наприкінці 1909 р. за допомогою станиславівських побратимів тут був сформований місцевий осередок. Окрім вправ і муштри, “Сокіл” с. Ворона зорганізував курс для неграмотних, яким скористалися 20 селян. Однак у справу національно-патріотичного виховання селянства втрутилися місцеві москвофіли: “Не від річи буде ту згадати, що село се заражене в части московською дурійкою. Є в селі читальня Качковського

(котра однак не має всего і 20 членів)”. Завдяки сприянню москвофілів Гецева й Марущака з м. Коломия та декількох священників, тут засновано пожежну дружину в складі 30 чоловік. Невідомий дописувач до часопису “Народне Слово” усе ж сподівається, що місцевий “Сокіл” у рутинній праці подолає москвофільського суперника в організації пожежно-гімнастичної справи: “[...] правдива, спокійна а ідейна праця старшини новозаложенного гнізда сокільського, побідить та протре очи тим селянам, які з несвідомости дали ся отуманити несовісним пройдисвітам та зрадникам свого народу” [19].

Попри те, що станом на 1908 р. у Снятинському повіті не зафіксовано жодного сокільського осередку, усе ж були спроби їх заснувати й навіть деякі з них короткий час діяли. Серед архівних документів ЦДІАЛ України зберігся єдиний лист від 28 липня 1909 р. про бажання снятинської громади заснувати товариство: “Отсим доносимо Вам що маємо охоту заложити у нас в Снятині філію Сокола і просимо ласкаво о уділення нам близших інформацій в сій справі і прислане одного примірника статута [...]” [7, арк.1, 1 зв.]. Однак більше даних про діяльність снятинського “Сокола” на початку ХХ ст., на жаль, не знайшли. Спробували заснувати пожежно-гімнастичне товариство жителі с. Стецева Снятинського повіту. Так, у листі до “Сокола-Батька” від 20 березня 1910 р. громада села просила вислати статут товариства: “Ми [...] хочем запровадити собі також Товариство гімнастичне Сокіл, бо скріз по селах є такі Товариства” [8, арк.19–20]. Перші загальні збори філії “Сокола” відбулися 8 і 10 травня 1910 р. До складу товариства вписалося 50 членів, які просили допомогти в організації пожежної справи, оскільки села Снятинщини охоплені підпалами. Перше завдання, яке ставило перед собою товариство, – це закупівля устаткування (сикавка), яке б мало стати головним у гасінні пожеж [8, арк.22, 22 зв., 24, 24 зв.].

Відомо, що на території Покуття відносини між товариствами “Сокіл” і “Січ” були непростими. З публікацій тогочасної преси дізнаємося про політичну заангажованість молодіжних організацій. Прийнятою вважалася думка, що товариство “Сокіл” керувалось ідеологічними засадами Української національно-демократичної партії й було під її впливом, а “Січ”, відповідно, Української радикальної партії. Проте з таким міркуванням не погоджується лідер сокільства С.Гайдучок. На його думку, до товариства “Сокіл” входили як представники націонал-демократів, так і християн-суспільників, були в ній радикали й соціал-демократи, багато безпартійних [11, с.3].

Також відомо, що керівництво українського сокільства спочатку сприйняло зародження “Січей” як передвиборну акцію “вічного кандидата” на посла до парламенту К.Трильовського. Проте коли січовий рух, завдяки особливим здібностям К.Трильовського як агітатора, цілком охопив Покуття та поширився й на інші райони Галичини, це викликало занепокоєння серед організаторів сокільства. Воно проявлялося у звинуваченні “Січей” у підриві сокільського руху, ворожій політиці щодо народовців і духовенства. Керівництво січового руху, у свою чергу, звинувачувало український “Сокіл” у надмірному захопленні ідеями польського “Сокола”, угодовськими діями стосовно політики поляків у Галичині та зраді інтересів українського селянства. Однак, на думку М.Гуйванюка, попри всілякі пов’язані з тим неприємності, це мало й позитивні сторони, оскільки спонукало обидві організації до активнішого розвитку [42, с.172–173].

Незважаючи на непрості відносини між осередками товариств “Січ” і “Сокіл” на Покутті, були й кроки порозуміння між товариствами. Коломийський січовий осередок запросив “Соколів” на перше загальнокрайове січове свято, яке мало відбутись у Коломійі 6 червня 1902 р. У листі від 2 червня 1902 р. представники коломийської “Січі” Ярослав Весоловський та Анатоль Лепкий просили центральний осередок “Сокола” у Львові, щоб вислали кількох делегатів на свято, зодягнених у сокільський одяг, які б мали взяти участь в урочистій ході й у веденні гімнастичних вправ. Окрім цього, просили матеріально допомогти в організації проведення свята, і “найважливіше – щоби наші “Січовики” могли Вас лично видіти між нами” [6, арк.6, 6 зв.]. У листі від 13 жовтня

1902 р. Денис Кучинко просив “Сокола-Батька” у Львові прислати календар цього товариства К.Трильовському для ознайомлення з новими гімнастичними вправами, які б мали виконувати січовики [6, арк.16, 16 зв.]. А 28 червня 1903 р. місцевий “Сокіл” узяв участь у загальносічовому святі, яке відбулося в Коломиї [6, арк.37]. На кінець 1903 р. “батько” січового руху Кирило Трильовський змушений був погодитися, що в Коломиї тамтешній “Сокіл”, “оснований на окремих статутах, становить окреме від нас независиме товариство” [6, арк.39].

У 1909 р. товариства “Сокіл” і “Січ” спробували об’єднатися в організації своєї роботи. Координаційним часописом, який би регулював відносини між ними, став додаток до газети “Народне Слово” “Сокільські Вісти”: “[...] про програму скажемо коротко: Будемо містити в “Сокільських Вістях” все те, що потрібно знати Соколам і Січовикам” [13]. Наступного року цей додаток до часопису “Народне Слово” був перейменований у “Вісти з Запорожжя”, який протягом 1911–1914 рр. виходив окремою газетою. Основною причиною зміни назви редакція додатка до часопису визначила таку – “Сокільські Вісти” показують діяльність не тільки товариства “Сокіл”, але й подають вістки про організацію роботи “Січей”. До того ж назва “Запорожжя” ріднить обидва товариства в пропагуванні славної козацької історії України [12]. Часопис “Вісти з Запорожжя” головну ставку в організації сокільсько-січового руху ставив на українську молодь: “Виховане треба зачати від молодежи. Громадні вправи, спільна руханка, рухові забави і ігри є важним способом, що розбуджує і розвиває волю, молодого чоловіка, робить его витривалим і завзятим. Товариства “Січі” і “Соколи” мають по селах і містах збирати молодіж разом, учити її руханки, учити рухових вправ, мають плекати плаване, весловане, їзду верхом, їзду на совгах (ковзанах. – А.К.), лещетах (лижах. – А.К.), санчатах, мають робити спільні прогульки, учити народних танців” [31].

Не стояла осторонь об’єднання діяльності товариств і “Просвіта”, яка в січні 1910 р. ухвалила рішення про потребу закладання руханкових і руханково-пожежних товариств по можливості під назвою “Січ” і намагатися до утворення “Союзу” усіх українських пожежно-гімнастичних товариств. “Сокіл-Батько” залишає за собою вибір назви “Сокіл” чи “Січ” жителям місцевості, де заснована філія товариства. Але “Просвіта” просить на перспективу взяти найменування “Січ”, бо “ся назва в нашій мові відповідає найліпше роботі і цілям товариства” [30, с.4]. Підтримав цю ідею й Лонгин Цегельський, який вважав, що «злука фахових умінь і фахового знання, вироблених міськими “Соколами”, з ідейним розмахом “Січей” може дати добрі результати, [...] коли б вони залучилися в одну “Січ”» [33, с.179]. Нерідко одні й ті ж особи були засновниками “Сокола” і “Січі” у своїх населених пунктах [42, с.174].

Вінцем порозуміння діяльності пожежно-гімнастичних товариств “Сокіл” і “Січ” стала організація спільного здвигу, який відбувся у Львові 10 вересня 1911 р.

Щоправда, у повітах Східної Галичини (це більшою мірою не стосується Покуття), де радикальні ідеї не мали великого впливу, ідеологи сокільства нав’язували селянству свої “Січі”, користуючись його необізнаністю в тому, що сокільські та радикальні “Січі”, попри всю схожість, були різними організаціями. Це викликало обурення радикальних діячів, особливо К.Трильовського, які вмотивовано звинувачували керівництво “Сокола” у тому, що воно “вкрало” січову ідею та нерідко діяло нечесними методами й саме завдяки січовій ідеї здобувало собі прихильність серед частини українського селянства. В окремих місцевостях мало місце й невдоволення політикою радикалів, тому під впливом діячів сокільства радикальні “Січі” перетворювалися на сокільські [42, с.174–175].

Зустрічалось чимало випадків на Покутті мирного співіснування сокільських і радикальних “Січей” у межах одного населеного пункту. Так, поряд із товариством “Січ” К.Трильовського, у с. Джурів Снятинського повіту паралельно діяла сокільська “Січ” [4, арк.3]. Аналогічна ситуація спостерігалася й у с. Залуччя на Коломийщині [5, арк.9]. Через окремі суперечності в керівництві січовим рухом, а також неординарну поведінку

К.Трильовського січовики с. Балинці Коломийського повіту в 1914 р. надіслали листа до “Сокола-Батька” прийняти їх під свою юрисдикцію. Мотивували свої дії тим, що: “...ми видимо радикальну роботу і хочемо залежати від Сокола” [2, арк.39]. Подібною була заява громади с. Торговиця Товмацького повіту, яка хотіла змінити назву товариства “Січ” на “Сокіл” унаслідок запопадливої діяльності місцевих радикалів [10, арк.47, 48].

Вир Першої світової війни (1914–1918) і національно-визвольних змагань західних українців (1918–1923) спричинив занепад організаційної й практичної діяльності пожежно-гімнастичного товариства “Сокіл”. Якщо напередодні війни в 1914 р. існувало 974 осередки товариства по всій території Східної Галичини, то в 1923 р. – лише 4 [32, с.11]. Нова сторінка розвитку українського сокільства матиме продовження в міжвоєнний період. З приходом польської влади діяльність вітчизняних товариств переходить в інший формат, треба було пристосовуватися до нових реалій, змінювати форми роботи.

У результаті проведеної роботи автор прийшов до висновків, які зводяться до таких положень.

- Сокільський рух у Східній Галичині й Північній Буковині був сформований на зразок всеслов'янського товариства “Сокіл”, наслідуючи подібні польський і чеський рухи. Члени товариства ставили наголос на фізичне виховання й пожежну підготовку.

- Пропагуючи здоровий спосіб життя, зокрема, через пожежно-гімнастичну й культурно-просвітницьку роботу, “Сокіл” сформував національну атрибутику (прапор, гімн, сфрагістичний матеріал, емблеми, однострої тощо). Використання в товариських відзнаках національних українських барв і символіки мало важливе значення для піднесення національної свідомості українського населення.

- Слід визнати, що на початку ХХ ст. кількість пожежно-гімнастичних товариств “Сокіл” на Покутті була незначною. Це пов'язувалося з активізацією на цій території діяльності іншого подібного за змістом роботи товариства “Січ” під керівництвом Кирила Трильовського. З метою ефективнішої праці “Сокіл-Батько” поділив осередки перебування товариств на області й округи. Активно діяли сокільські осередки в Коломиї, Городенці й Тисмениці, які плідно працювали на ниві пожежно-гімнастичної та культурно-просвітницької справи.

- Своєрідними були стосунки “Сокола” з українським товариством “Січ”. У відносинах між обома організаціями на Покутті спостерігаємо як тісне співробітництво, так і хвилі конфронтації, зумовлені внутрішніми суперечностями й відсутністю виваженості та бажання знаходити компромісні рішення в керівництва обох товариств.

Через “Соколи” пройшли десятки й сотні молодих жителів краю, які на все життя зберегли сокільську виправку, високу моральність та громадську активність. Саме вони поряд з товариствами “Січ” і “Пласт” стали основою формування українського січового стрілецтва, узяли участь у визвольних змаганнях українського народу 1918–1923 рр.

1. Центральний державний історичний архів України, м. Львів (далі – ЦДІАЛ України), ф. 312 Українське спортивне товариство “Сокіл-Батько” у Львові, спр. 1 Статути товариства за 1892, 1906, 1929 рр., 16 арк.
2. ЦДІАЛ України, ф. 312, спр. 207 Звіти, протоколи, листування та інші матеріали про діяльність філій товариства у місцевостях на букву “Б”, 78 арк.
3. ЦДІАЛ України, ф. 312, спр. 254 Звіти, протоколи, листування та інші матеріали про заснування і діяльність філіалів товариства у місцевості м. Городенка. 1902–1929 рр., 40 арк.
4. ЦДІАЛ України, ф. 312, спр. 302 Звіти, протоколи, листування та інші матеріали про діяльність філій товариства у місцевостях на букви “Дж – Ди”, 98 арк.
5. ЦДІАЛ України, ф. 312, спр. 333 Звіти, протоколи, листування та інші матеріали про діяльність філій товариства у місцевості с. Залуччя, 80 арк.
6. ЦДІАЛ України, ф. 312, спр. 375 Звіти, протоколи, листування та інші матеріали про заснування і діяльність філіалів товариства у місцевості м. Коломия. 1902–1937 рр., 247 арк.
7. ЦДІАЛ України, ф. 312, спр. 636 Звіти, протоколи, листування та інші матеріали про заснування і діяльність філіалів товариства у місцевості м. Снятин. 1909–1938 рр., 41 арк.

8. ЦДІАЛ України, ф. 312. Українське спортивне товариство “Сокіл-Батько” у Львові, спр. 675 Звіти, протоколи, листування та інші матеріали про заснування і діяльність філіалів товариства у місцевості на букви “Стар – Ста”. 1903–1934 рр., 50 арк.
9. ЦДІАЛ України, ф. 312, спр. 696 Звіти, протоколи, листування та інші матеріали про заснування і діяльність філіалів товариства у місцевості м. Тисмениця. 1903–1937 рр., 59 арк.
10. ЦДІАЛ України, ф. 312, спр. 721 Звіти, протоколи, листування та інші матеріали про заснування і діяльність філіалів товариства у місцевості на букви “Тлу – Тор”. 1903–1938 рр., 81 арк.
11. Гайдучок С. З нагоди одного ювілею / С. Гайдучок // Сокільські Вісти. Орган українського сокільства. – Львів, 1930. – Травень–червень. – Ч. 5–6. – С. 3–5.
12. Гарзд! // Вісти з Запорожя. Додаток до часопису “Народне Слово”. – Львів, 1910. – 6 січня. – Ч. 1. – С. 24.
13. До Всіх Соколів і Січій // Сокільські Вісти. Орган українського сокільства. – Львів, 1909. – 12 серпня. – Ч. 1. Додаток до газети “Народне Слово”.
14. Звіт гімнастичного тов. “Сокіл” у Львові, за рік 1908 // Народне Слово. – Львів, 1909. – 10 серпня. – Ч. 244. – С. 14.
15. Звіт гімнастичного тов. “Сокіл” у Львові, за рік 1908 // Народне Слово. – Львів, 1909. – 14 серпня. – Ч. 246. – С. 10.
16. Звіт гімнастичного тов. “Сокіл” у Львові, за рік 1908 // Народне Слово. – Львів, 1909. – 2 вересня. – Ч. 254. – С. 12.
17. Звіт гімнастичного тов. “Сокіл” // Народне Слово. – Львів, 1909. – 14 вересня. – Ч. 259. – С. 10–11.
18. З нашого краю. Городенка. (Рух в “Соколі”) // Народне Слово. – Львів, 1910. – 1 грудня. – Ч. 445. – С. 9.
19. Із нашого краю. Ворона пов. Станиславів. (Наша робота а кацапська кириня) // Народне Слово. – Львів, 1910. – 4 січня. – Ч. 307. – С. 5.
20. Із нашого краю. Зі “Сокола” в Городенці // Народне Слово. – Львів, 1910. – 25 червня. – Ч. 380. – С. 10.
21. Наука пожарництва // Поступ. – Коломия, 1903. – 4 (17) північ. – Ч. 14. – С. 4, 6.
22. Огляд // Вісти з Запорожя. Додаток до часопису “Народне Слово”. – Львів, 1910. – 27 січня. – Ч. 4. – С. 10.
23. Огляд. Нові пожарні філії львівського “Сокола” // Вісти з Запорожя. Додаток до часопису “Народне Слово”. – Львів, 1910. – 24 листопада. – Ч. 56. – С. 13.
24. Округи і області. Стан дня 15 жовтня 1912 // Вісти з Запорожя. Часопись руханкових і пожарних товариств. – Львів, 1912. – 31 жовтня. – Ч. 72–74. – С. 15–16.
25. Робота для краю. Організаційна Секція // Вісти з Запорожя. Часопись руханкових і пожарних товариств. – Львів, 1914. – 14 марта. – Ч. 91. – С. 5–7.
26. Посвячення прапора // Сокільські Вісти. Орган українського сокільства. – Львів, 1929. – Серпень. – Ч. 7–8. – С. 2–3.
27. Прапор! // Сокільські Вісти. Орган українського сокільства. – Львів, 1929. – Червень. – Ч. 4–6. – С. 16–17.
28. Прапор “Сокола-Батька” // Вісти з Запорожя. Часопись руханкових і пожарних товариств. – Львів, 1911. – Серпень. – Ч. 60. – С. 11–12.
29. Руханковий однострій побратимів // Сокільські Вісти. Орган українського сокільства. – Львів, 1933. – Березень–квітень. – Ч. 2. – С. 4.
30. “Сокіл-Батько” // Вісти з Запорожя. Часопись руханкових і пожарних товариств. – Львів, 1911. – Серпень. – Ч. 60. – С. 3–5.
31. Українці // Вісти з Запорожя. Часопись руханкових і пожарних товариств. – Львів, 1911. – 30 січня. – Ч. 53. – С. 1.
32. Федів І. Від 1894 до 1934 року. (Кількість гнізд Сокола-Батька) / І. Федів // Сокільські Вісти. Орган українського сокільства. – Львів, 1934. – Червень. – Ч. 6. – С. 10–11.
33. Цегельський Л. З Австрійської України / Лонгин Цегельський // Літературно-науковий вісник. – Львів ; К., 1910. – Т. 51. – С. 172–179.
34. Ще про руханковий однострій // Сокільські Вісти. Орган українського сокільства. – Львів, 1934. – Січень–березень. – Ч. 1–3. – С. 3–4.
35. Що таке сокільство? // Сокільські Вісти. Орган українського сокільства. – Львів, 1930. – Квітень. – Ч. 4. – С. 12–13.
36. Ярославенко Я. Як повстав сокільський гимн? / Ярослав Ярославенко // Сокільські Вісти. Орган українського сокільства. – Львів, 1932. – Червень. – Ч. 1. – С. 1.
37. Яців Н. Причинки до історії українського сокільства / Нестор Яців // Сокільські Вісти. Орган українського сокільства. – Львів, 1928. – Квітень. – Ч. 2. – С. 2–6.
38. Андрухів І. Українські молодіжні товариства Галичини: 1861–1939 рр. / Ігор Андрухів. – Івано-Франківськ, 1994. – 72 с.
39. Вацеба О. Нарис з історії західноукраїнського спортивного руху / О. Вацеба. – Івано-Франківськ : Лілея-НВ, 1997. – 230 с.
40. Вацеба О. Сокільський рух в Галичині наприкінці XIX – початку XX ст. / О. Вацеба // Сокіл-Батько: спортивно-руханкове товариство у Львові : альманах 1894–1904. – Львів, 1996. – С. 19–22.

41. Герцик М. Уроки для сучасників: Українське сокільство і сучасне українське державотворення / М. Герцик // Сокіл-Батько: спортивно-руханкове товариство у Львові : альманах 1894–1904. – Львів, 1996. – С. 259–261.
42. Гуйванок М. Січовий рух у Галичині й Буковині (1900–1914) / Микола Гуйванок. – Чернівці : Зелена Буковина, 2009. – 254 с.
43. Коверко Б. І. Сокільський і січовий гімнастичний рух у Галичині на початку ХХ століття / Б. Коверко // Традиції фізичної культури України : зб. наук. статей. – К., 1997. – С. 62–74.
44. Сова А. Прапорництво українського пожежно-спортивного товариства “Сокіл” у Галичині (1894–1939) / Андрій Сова // Наукові зошити історичного факультету. Львівський національний університет імені Івана Франка, 2006. – Вип. 8. – Ч. 2. – С. 225–241.
45. Сова А. Діяльність українських товариств “Сокіл” на Дрогобищині / Андрій Сова // Дрогобицький краєзнавчий збірник. – Дрогобич : Коло, 2005. – Вип. ІХ. – С. 356–372.
46. Сова А. До історії прапора товариства “Сокіл-Батько” у Львові / Андрій Сова // Знак. – Львів, 2003. – Червень. – Ч. 29. – С. 8–9.
47. “Сокіл-Батько”: спортивно-руханкове товариство у Львові. – Львів : Основа, 1999. – 267 с.
48. Трофим’як Б. Гімнастично-спортивні організації в національно-визвольному русі Галичини (друга пол. ХІХ – перша пол. ХХ ст.) / Б. Трофим’як. – Тернопіль : Економічна думка, 2001. – 694 с.

В статтє анализируются предпосылки зарождения сокольского движения в регионе; раскрыта общая структура деятельности “Сокола-Батька”, обращено внимание на его атрибутику; прослежено процесс создания сокольских организаций на Покутье, их практическая деятельность; рассмотрены непростые отношения “Сокола” в регионе с другой пожарно-гимнастической организацией “Сечь”.

Ключевые слова: Покутье, “Сокол”, “Сокол-Батько”, сокольское движение, “Сечь”, пожарно-гимнастические организации.

The preconditions of the “sokilstvo” formation in the region are analyzed; the general structure of the activity of the main center “Sokil-Father” is characterized; special attention is paid to its attributes; the process of the formation of “sokil” communities in Pokuttya and their practical activity are traced; not simple relations between the “Sokil” and other fire-gymnastic organization the “Sich” in the region are analyzed.

Key words: Pokuttya, “Sokil”, “Sokil-Father”, “sokil” movement, “Sich”, fire-gymnastic organizations.

УДК 94 (477) 8

ББК 63.3 (4 Укр-8)

Степан Борчук

ЮЛІАН БАЧИНСЬКИЙ ЯК ОСНОВОПОЛОЖНИК УКРАЇНСЬКОЇ ЕНЦИКЛОПЕДИСТИКИ

У статті подається аналіз діяльності Ю.Бачинського як енциклопедиста. Характеризується форма роботи, його арешти та ставлення до нього радянської влади. Досліджується вклад видатного науковця в розвиток енциклопедистики.

Ключові слова: енциклопедія, радянська влада, дослідження, заслання, арешт, “Українська Радянська Енциклопедія”.

Постать видатного представника вітчизняної політологічної думки, соціал-демократа й державника Юліана Олександровича Бачинського (1870–1940) до певної міри представлена в сучасній українській історіографії. Насамперед ідеться про довідково-енциклопедичні видання й публікації, що в них висвітлюються обставини його арешту в листопаді 1934 р., засудження й табірної долі [21, с.154]. Серед праць вітчизняних істориків і політологів про цю непересічну постать вирізняється монографічне дослідження І.Бегея “Юліан Бачинський: соціал-демократ і державник” [14, с.27].

У нашій статті наголос зроблено на післяреволюційному періоді біографії видатного вітчизняного інтелектуала й, зокрема, з’ясуванні подробиць праці Ю.Бачинського в редакції “Української Радянської Енциклопедії”, на штатну посаду до якої він був зарахований республіканською компартійною адміністрацією після приїзду в УСРР у листопаді 1933 р.